

Temanotat

Liberia – situasjonen for barn og kvinner

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Arbeids- og inkluderingsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Rapportene er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2008

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A
Postboks 8108 Dep
N-0032 Oslo

Tel: 23 30 90 45

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Children's situation in Liberia is worrying. Children are especially vulnerable in a society characterised by widespread poverty, and subject to exploitation and child molesting. Many children have no access to basic education, and many children are forced to work. Liberian orphanages are generally substandard, and there are cases of illegal adoption.

Women are also generally vulnerable. Violence and rape are very widespread, but few cases are taken to the police and court system. Sexualised violence continues to be widespread, also after the civil war. The new legislation on rape is an improvement, but has so far not resulted in an improvement in women's situation. Forced marriage remains a problem for girls and young women.

SAMMENDRAG

Barns situasjon i Liberia er bekymringsverdig. Barn er særlig utsatt i et samfunn preget av stor fattigdom, og opplever utnyttelse og mishandling. Mange barn har ingen tilgang på skolegang, og mange tvinges ut i barnearbeid. Liberianske barnehjem holder generelt et lavt nivå, og det foregår illegal adopsjon.

Kvinner er også sårbare. Vold og voldtekt er svært utbredt, men få saker blir fremmet for politiet og rettsapparatet. Seksualisert vold fortsetter å være utbredt, også etter borgerkrigen. Den nye voldtektslovgivningen er bedre enn den gamle, men har så langt ikke ført til noen bedring i kvinners situasjon. Tvangsekteskap er fremdeles et problem for jenter og unge kvinner.

Jente i landsby utenfor Tubmanburg, Bomi fylke (foto: Geir Skogseth).

INNHold

1. Barns situasjon	5
1.1 Barnemishandling	6
1.1.1 Fysisk avstraffelse	6
1.1.2 Seksualisert vold mot barn	7
1.2 Skoleverket	7
1.2.1 Hvor mange barn får skolegang?	8
1.2.2 Koster det penger å gå på skole?	8
1.2.3 Hvem driver skolene?	9
1.3 Gatebarn	9
1.4 Utbredelse av barnearbeid	9
1.5 Tidligere barnesoldater	10
1.6 Foreldreløses situasjon, barnehjem og ulovlig adopsjon	12
1.6.1 Foreldreløse	12
1.6.2 Barnehjem	12
1.6.3 Ulovlig adopsjon	15
2. Kvinners situasjon.....	16
2.1 Vold mot kvinner	17
2.2 Voldtekt	17
2.2.1 Seksualisert vold mot kvinner under borgerkrigen	17
2.2.2 Situasjonen etter borgerkrigen	18
2.3 Tvangsekteskap	21
2.4 Kvinners mulighet til å skaffe seg beskyttelse mot overgrep	22
3. Referanser	23

1. BARNES SITUASJON

Flere av samtalepartnerne Landinfo hadde møter med i Liberia i september 2007 understreket at befolkningen snakker mye om forvitring av familiestrukturen og at folk tar mindre vare på familiemedlemmer enn før – både innenfor storfamilien og kjernefamilien. Dette er en debatt som pågår i hele regionen, men den ekstra påkjenningen mange år med borgerkrig har påført befolkningen i Liberia gjør problemet med svekkede familieband ekstra akutt der. Dette får særlig konsekvenser for de svakeste i samfunnet – barna.

Barn i landsby utenfor Tubmanburg, Bomi fylke (foto: Georg Rønnevig).

Landinfo hadde et møte med UNMILs ansvarshavende for barns rettigheter, David Moussa Ntambara, i Monrovia i september 2007. Han pekte på følgende generelle utfordringer i arbeidet med barns situasjon i Liberia:

- Den ekstreme fattigdommen i landet rammer barna særlig hardt.
- Familier er i oppløsning.
- Det er en ekstrem grad av utnyttelse av barn i hjemmet – og det er foreldrene som utnytter sine egne barn.
 - Barneprostitusjon
 - Trafficking, også til utlandet
 - Uthuling av tradisjonelle fosterbarnordninger som er blitt til rent barnearbeid
 - Annet barnearbeid
- Total infrastruktur kollaps har ført til at skoleverket er helt på felgen.

- Bistandsapparatet har ikke nok fokus på bistand som gagnar barn.

Ntambara mente også at det har vært liten utvikling i barns rettigheter siden FN-operasjonen kom i gang. Han opplyste at det vil komme en rapport i 2008 hvor myndighetene redegjør for hva de har gjort, men at de etter hans mening vil ha lite resultater å vise til.

1.1 BARNEMISHANDLING

1.1.1 Fysisk avstraffelse

Amerikanske myndigheter opplyste i sin menneskerettighetsrapport for 2005 at barnemishandling er utbredt i Liberia:

Throughout the year local and international NGOs reported widespread child abuse, particularly by parents. Traditional punishments were often physical and included beatings with sticks and straps. (US State Department 2006:seksjon 5)

Situasjonen var ikke blitt bedre i henhold til rapporten for 2006: ”Widespread child abuse continued” (US State Department 2007:seksjon 5).

Den svenske antropologen Mats Utas har drevet feltarbeid i Monrovia og Ganta i Liberia, samt blant liberianske flyktninger i Elfenbenskysten. Han tegner et dystert bilde av liberiansk barneoppdragelse – også her går det fram at kroppslig avstraffelse er svært utbredt:

Flogging (beating by cane or rubber) is the most prevalent form of physical violence in Liberia. It is repeatedly used as a form of domestic and public punishment. [...] Physical violence on the domestic scene is not something that is usually hidden away. Quite the contrary, there is at times a marked effort to punish openly in public. Flogging children in this way is commonplace. [...] In November 2001 he [Charles Taylor] caned his 13-year-old daughter in her classroom, with an audience of local journalists. He administered 10 lashes, commenting “I have the responsibility not only for my children, but for all the children in the country to ensure that the responsibility of nationhood will be passed on to reliable custodians”.¹ [...] Another punishment often mentioned by Liberians is ‘to pepper a child’, i.e. to apply chilli pepper on naked skin, or still worse, in bodily orifices. [...]

Food withdrawal is a prevalent form of non-violent correction in Liberia. [...] Punishing a child by refusing him or her food is indeed commonplace in Liberia. We should observe that this type of punishment is dependent on season. Parents in Ganta, Nimba County, pointed out that this measure was not very efficient at times when children could find alternative food, such as during mango season, when surplus fruit is readily available[.] (Utas 2003:128-129.)

¹ Se BBC 2001.

1.1.2 Seksualisert vold mot barn

Både US State Department (2006) og IRIN News (2006a) har referert til en rapport om utbredelsen av barnemishandling utarbeidet av den lokale NGOen National Child Rights Observation Group (NACROG). Rapporten ble publisert i februar 2006, og skal ha hatt et hovedfokus på voldtekt av barn. Rapporten later imidlertid ikke til å være tilgjengelig på internett.

1.2 SKOLEVERKET

Klasserom i ALP-skole i Tubmanburg drevet av Flyktninghjelpen (foto: Geir Skogseth).

I den femtende kvartalsrapporten fra FNs generalsekretær (fra august 2007) betegnes situasjonen i skoleverket som ille og en grunnleggende utfordring for Liberia:

The humanitarian situation in Liberia continues to improve. However, the country still faces serious challenges, particularly in the health, education, food, and water and sanitation sectors. (UN Secretary General 2007b:12, min understrekning.)

I den første kvartalsrapporten utgitt i 2006 ble situasjonen beskrevet slik:

The education system is dilapidated, with a dearth of qualified teachers and available resources to rehabilitate school buildings. (UN Secretary General 2006a:8.)

Selv om det er skjedd en viss utvikling siden da, er det fremdeles svært mye som gjenstår for å sikre tilfredsstillende grunnskolegang for barn i hele landet.

Amerikanske myndigheter gir også en dyster beskrivelse av situasjonen:

The government generally did not provide for the education and health of children. Due to the poor condition of government schools, many children who attended school, particularly in Monrovia, attended private institutions. Education was compulsory until students reached 16 years of age; however, school fees remained relatively high, thereby making education unattainable for 50 percent of all schoolage children. In both public and private schools, families of children often were asked to provide their own uniforms, books, pencils, paper, and even desks. Most schools had more male students than female students. (US State Department 2007:seksjon 5.)

1.2.1 Hvor mange barn får skolegang?

Ifølge informasjon fra FN-organet OCHA er det fremdeles relativt få barn som går på skole i Liberia. OCHAs appell om humanitær bistand baserer seg på en undersøkelse av skoleverket i Liberia gjort i 2006:

The overall and prolonged decline in social sector delivery is also reflected in the education sector. Three quarters of schools were damaged during the conflict and less than 40% of teachers are qualified as such. The majority of public schools lack teaching materials and qualified staff, and most public schools in the rural areas are dilapidated, needing major renovation or reconstruction. Because of a lack of facilities, less than 50% of primary school age children are estimated to be in school. There are also gender imbalances in school enrolment: of the net enrolment, 24% of girls are enrolled compared to 30% of boys. Moreover, only 35% of the boys and 27% of girls who enrol in grade one complete grade five. This data also shows that many more girls drop out of schools than boys. The disparity in adult literacy rates, 50% for men and 26% for women, by the same token serves to illustrate the unequal relationship between men and women. (OCHA 2007:19-20.)

1.2.2 Koster det penger å gå på skole?

I april 2006 kunngjorde president Ellen Sirleaf-Johnson en nasjonal skolepolitikk for jenter, hvor det blant annet heter at Liberia har forpliktet seg til å innføre fri skolegang på barnetrinnet og reduserte skolepenger på ungdomstrinnet. Programmet (som fokuserer særlig på å få flere jenter inn i skolegang) er utarbeidet av liberianske myndigheter i samarbeid med en rekke FN-organer som arbeider i landet (UNICEF 2006). Merk uttalelsen fra andre kilder ovenfor om at det tross myndighetenes forpliktelse fremdeles er store antall barn i Liberia som ikke har noe skoletilbud.

1.2.3 Hvem driver skolene?

Flere bistandsorganisasjoner bistår liberianske myndigheter med drift av skoler. Blant annet er UNICEF tungt inne med økonomisk og materiell støtte til skoleverket (UNICEF 2005). Flyktningshjelpen opplyste i møter i Liberia i september 2007 at de også er tungt inne med skoledrift i områder med mange returnerte flyktninger og internt fordrevne. Her driver organisasjonen blant annet såkalte ALP-skoler (Accelerated Learning Process), som er intensivskoler for barn og ungdom som mistet skolegang under borgerkrigen. Forutsatt finansiering, regner Flyktningshjelpen med å fortsette ALP-programmet for skoledrift i iallfall tre år til. Pr september 2007 var organisasjonen også i gang med oppstarten av et program for matdistribusjon til skolebarn i samarbeid med Verdens matvareprogram (WFP).

TIME	MONDAY	TUESDAY	WEDNESDAY	THURSDAY	FRIDAY	TIME (P.M.)
7:25-8:00	D E	V O	T I	O	N	12:25-1:00
8:00-8:40	MATH	LANGUAGE ARTS	MATH	LANGUAGE ARTS	MATH	1:00-1:40
8:40-9:20	LANGUAGE ARTS	MATH	LANGUAGE ARTS	MATH	LANGUAGE ARTS	1:40-2:20
9:20-10:00	SPELLING	READING	WRITING	SPELLING	READING	2:20-3:00
10:00-10:50	R E C	E S S				3:00-3:50
10:50-11:30	SCIENCE	SOCIAL STUDIES	SCIENCE	SOCIAL STUDIES	SCIENCE	3:50-4:30
11:30-12:30	SOCIAL STUDIES	SCIENCE	SOCIAL STUDIES	SCIENCE	P. E	4:30-5:10

Timeplan, ALP-skole i Tubmanburg drevet av Flyktningshjelpen (foto: Geir Skogseth).

1.3 GATEBARN

Gatebarn er hovedsakelig et urbant fenomen, og gjelder særlig Monrovia:

Despite international and government attempts to reunite children separated from their families during the war, there were still many children who lived on the streets in Monrovia. It was difficult to tell who were street children, former combatants, or IDPs. Nearly all children had witnessed atrocities during the 14-year civil war, and some children had committed atrocities. (US State Department 2007:seksjon 5.)

1.4 UTBREDELSE AV BARNEARBEID

Liberia har et lovverk som forbyr lønnsarbeid for barn i skoletida, men amerikanske myndigheter opplyser at slikt arbeid likevel er utbredt:

The law prohibits the employment of children under the age of 16 during school hours; however, the government did not effectively enforce the law. Due to extreme poverty, child labor was a serious and widespread problem, particularly in the informal sector. The Ministry of Labor lacked the resources to carry out its mandate to monitor child labor. Throughout rural areas, particularly where there were no schools, small children continued to take care of younger brothers and sisters and to work on family subsistence farms. In urban areas children assisted their parents as vendors in markets or they hawked goods on the streets.

During the year there were reports that several rubber plantations employed children. There were also reports that children were forced to work in conditions that were likely to harm their health and safety, such as stone cutting or work that required carrying heavy loads.

An international NGO worked to eliminate the worst forms of child labor by putting at-risk children back into school. Other local and international NGOs worked to raise awareness about the worst forms of child labor. (US State Department 2007:seksjon 6d.)

Da Landinfo var i Liberia i september 2007, var situasjonen i skoleverket gjenstand for stor debatt i den lokale pressen. President Ellen Sirleaf-Johnson kunngjorde da at foresatte til barn i arbeid ville bli bøtelagt for ikke sende barn på skole. Dette ble møtt med mye kritikk i pressen, siden mange foreldre og foresatte ikke har noe valg – de er avhengige av barnas inntekt, og har ikke økonomi verken til å betale skolepenger eller nødvendig materiell.²

Merk at særlig på landsbygda i Afrika blir barn involvert i arbeid i huset og jordbruket fra ganske tidlig alder. Forskerne Morten Bøås og Anne Hatløy har undersøkt hvor mye barn i Voinjama-området arbeider, og finner at de arbeider mindre enn hva som er vanlig for afrikanske barn. Dette ser de som et utslag av at barnas foreldre/foresatte ikke er kommet ordentlig i gang igjen med dyrking av jorda si etter å ha vendt tilbake til området etter å ha levd som flyktninger eller internt fordrevne. Barnas lave arbeidsinnsats spiller dermed de voksnes:

In a return situation in an isolated area such as Lofa, it takes time for the various communities to reconstruct themselves as economic agents. This reduces the work pressure on the children, but at the same time it means that the income of their households is very low – perhaps too low to be sustainable over the long term. (Bøås & Hatløy 2006:38-39.)

1.5 TIDLIGERE BARNESOLDATER

Temaet stridende mindreårige har fått mye oppmerksomhet i sammenheng med konflikten i Liberia, og det er skrevet flere rapporter om dette.³ Amerikanske myndigheter oppsummerte situasjonen rundt demobilisering av barnesoldater slik i mars 2006:

² Se IRIN 2007b for mer informasjon.

³ Se Amnesty 2004, HRW 2004 og HRW 2005.

More than 15 thousand children were disarmed and demobilized during UNMIL's 2003-04 DDR program. During the year [2005] ICRC efforts to reunite children who had been separated from their families during the war, including child soldiers, continued. Since 2003 approximately 700 children were reunited with their families, and an estimated 400 children awaiting reunification remained scattered within the country and in refugee camps outside of the country, according to the ICRC. Former child soldiers who turned over their weapons were entitled to a three-month stay in an Interim Care Center (ICC), which offered medical aid, counseling, reading lessons, and help tracing families. Initially many children refused to leave the ICCs due to concerns for their personal safety and lack of schools or other support in their communities; however, during the year many more children were successfully repatriated to their home communities. (US State Department 2006:seksjon 5.)

Den svenske antropologen Mats Utas har drevet feltarbeid blant tidligere stridende i Liberia som var mindreårige da de gikk inn i væpnede grupper. Hans doktorgradsavhandling *Sweet Battlefields – Youth and the Liberian Civil War* (Utas 2003) går grundig inn i motivene barn og ungdom har hatt for å gå inn i væpnede grupper. Han redegjør for hvordan krigen kan sees som en alternativ initieringsprosess til voksenlivet,⁴ bruk av vold i konflikten, unge kvinners situasjon under krigen og unge tidligere stridendes situasjon etter konflikten. Utas' feltarbeid foregikk i den relativt rolige perioden før konflikten blusset opp igjen i 2000-2003, men det er overveiende sannsynlig at funnene hans er gyldige også for siste fase av krigen i landet og tiden etter den.

Én av Utas' viktigste konklusjoner er at krigen for mange unge har betydd en initiering til voksenlivet, noe som gjenspeiles i holdningene liberianere flest har til barnesoldater:

In local Liberian discourse addressing child or youth soldiers, commentators would generally pinpoint the individual agency of the person, calling them rebels, bandits etc. irrespective of age. (Utas 2003:30.)

Samtidig peker Utas på at de situasjonene hvor tidligere stridende ender opp med å bli regnet som "ungdom" igjen kan virke destabiliserende på sikt. Voksenstatus fordrer, i tillegg til initiering, også å etablere seg med familie og arbeid i en selvstendig husholdning. Utas mener marginalisering av unge voksne har bidratt sterkt til at unge under borgerkrigen så deltakelse i væpnede grupper som en mulighet til makt og innflytelse. Dermed ble de lette å manipulere for krigsherrer og andre maktpersoner.⁵

⁴ Alternativt i forhold til de tradisjonelle initieringsritualene *poro* og *sande*, og lignende innenfor andre etniske grupper i Liberia som ikke deler akkurat disse tradisjonene. Se Utas 2003:92ff for mer om dette.

⁵ Tilsvarende mønstre, hvor ungdom lar seg verve til væpnede grupper og dermed får tilgang til makt og innflytelse på lokalplan som de ellers mangler, er blitt påvist i nabolandene Sierra Leone (Richards 1998) og Elfenbenskysten (Chauveau & Bobo 2003).

1.6 FORELDRESLØSES SITUASJON, BARNEHJEM OG ULOVLIG ADOPSIJON

1.6.1 Foreldreløse

Det er stor usikkerhet rundt hvor mange foreldreløse barn det finnes i Liberia i dag. Bøås & Hatløy (2006:25) siterer tall fra UNICEF på at rundt 12 % av barna i landet var foreldreløse i 2001 (altså før siste fase av borgerkrigen). De peker samtidig på at dette vanskelig kan karakteriseres som annet enn kvalifisert gjetning siden det ikke finnes befolkningsdata for landet innhentet etter 1990. Ut fra Bøås & Hatløys studie, later det til at foreldreløse i stor grad lever som gatebarn i Monrovia etter å ha endt opp der som internt fordrevne, og en del kan fremdeles oppholde seg i flyktningeleire i naboland, særlig Guinea.

Mange unge har også mistet kontakten med slektninger. I en del tilfeller er de ute av stand til å forsøke å lete etter dem, men Utas har pekt på at mange også nøler med å finne tilbake til foreldre og annen slekt de mistet kontakten med under krigen, fordi de føler et press av utbredte forventninger om at en ikke skal vende tomhendt tilbake til familie etter lang tids fravær:

Another important reason for staying away was often a prevalent sense that to go back, one needed some proof that the years away had not been wasted. To prove success on return was of immediate importance, and could be done by returning in nice clothes, with money in your pocket, a car or even a completed education. (Utas 2003:64.)

UNHCRs stedlige representant i Liberia uttalte til Landinfo under et møte i september 2007 at sjansene for at folk ikke skal klare å oppspore familiemedlemmer i Liberia generelt er små, siden landet er såpass lite.

1.6.2 Barnehjem

En del foreldreløse bor på barnehjem.⁶ Amerikanske myndigheter opplyser at situasjonen på disse barnehjemmene ikke er bra:

There were more than 100 registered orphanages; however, the government closed 70 during the year due to substandard conditions. Many unofficial orphanages also served as transit points or informal group homes for children. Orphanages were under funded and had difficulty providing basic sanitation, adequate medical care, and appropriate diet; they relied primarily on private donations and support from international organizations, such as the UN Children's Fund and the World Food Program, which provided food and care throughout the year. Many orphans lived outside these institutions. (US State Department 2007:seksjon 5.)

Opplysningene om dårlige forhold på barnehjem bekreftes i en UNMIL-rapport om menneskerettighetsforholdene i Liberia:

⁶ Som ellers i regionen, bor mange foreldreløse barn hos andre slektninger.

Human rights in orphanages

28. In October, UNMIL initiated an ongoing and comprehensive project to visit and assess orphanages across the country to gain a clearer picture of the human rights situation of children in orphanages, who are considered to be particularly vulnerable to human rights abuse. By mid-November, UNMIL had visited 78 orphanages in four sectors, with a total population of more than 5,000 children. Most orphanages were found to be in very poor condition, lacking basic requirements for the protection of children's emotional and physical well-being. The main concerns are highlighted below.

- *Although all orphanages are required to obtain accreditation by the Ministry of Health and Social Welfare (MOHSW), the majority of orphanages have no such accreditation. Unaccredited orphanages are effectively operating without oversight, regulation or accountability. In Grand Bassa and Bong Counties alone, there are 18 orphanages operating without Ministry accreditation.*
- *Record keeping of the children residing in the orphanages is generally poor. Managers are almost uniformly unable to provide records, including medical history, birth certificate and date of entry in the home of the children in their care. The lack of records increases the vulnerability of the children to abuse and trafficking. The owner of an orphanage in Montserrado County claimed that 73 children were under the care of the orphanage. However, UNMIL personnel observed only around 20 children on the site. The amount of bedding available in the orphanage supported the lower estimate.*
- *A surprisingly large number of children in orphanages have at least one parent or other close relative living. Many have been placed in the orphanages as a result of poverty or parental neglect. This is in spite of the aim of the Ministry of Health and Social Welfare Policy Guidelines for Minimum Conditions and Standards for Social Welfare Institutions (Guidelines) to promote family unification and prevent separation of children from their natural guardians.*
- *Sanitary conditions in the orphanages are generally poor. Many orphanages have inadequate kitchen and toilet facilities and lack sufficient bedding. For example, in one Monrovia orphanage, UNMIL observed that seven boys slept in a tiny room with no beds. As they do not have access to a toilet, the boys urinate and defecate around the building.*
- *In an orphanage in Grand Bassa County, the bedrooms of the children were padlocked from the outside. This raises serious concern about the safety and freedom of the children living at the institution.*

29. Under the coordination of the MOHSW, assisted by UNICEF, the National Taskforce on Orphanages (Taskforce) continued its efforts to relocate children, from non-accredited and sub-standard homes. The operation, scheduled from 30 November to 3 December, targeted 415 children from 11 sub-standard homes. After two days, the operation was suspended due to strong resistance from the owners of orphanages. Therefore, the Taskforce was able to relocate only 111 children. On 1 December, LNP officers arrested five boys aged between 17 and 19 from Tema Orphanages, for their resistance to the relocation exercise. Due to lack of a formal complaint from the MOHSW, the five were released the next day. The relocation represents a major step forward in the protection of orphaned children. The HRPS, in close collaboration with UNICEF and child protection agencies will continue to monitor the human rights situation of children in orphanages across Liberia. (UNMIL 2006b:9-10.)

Denne rapporten er blitt fulgt opp av det liberianske helsedepartementet, og funn fra deres rapport er blitt publisert av IRIN News:

Two out of three of Liberia's 108 orphanages are to be closed for operating illegally and failing to meet minimum standards, the Health Ministry said on Friday.

A total 69 of the country's 108 orphanages, operating in 11 of Liberia's 15 counties, had been identified as being sub-standard by a government inter-agency taskforce, a ministry report said.

The orphanages did not have adequate records of the children housed there and did not have operating licenses from the government, Deputy Health Minister Vivian Cherue told IRIN.

[...]

The majority of the orphanages are located in and around the capital, Monrovia. Some 2,800 children were found in sub-standard orphanage homes and the government said in its report that plans were underway to transfer them.

"The children will be either reunified with their families or relocated to accredited orphanages," the report said.

Many local and international groups have expressed alarm recently over the poor state of most of Liberia's orphanages. (IRIN 2006c.)

Landinfo hadde møte med David Moussa Ntambara, UNMILs ansvarlige for barns rettigheter, i Monrovia i september 2007. Han bekreftet at nivået på barnehjemmene er generelt dårlig.

I august 2007 opplyste en representant for liberianske myndigheter til IRIN News at rundt 1500 barn på lokale barnehjem ved nærmere undersøkelser hadde vist seg å ha foreldre i live, og at det var satt i gang et arbeid med å gjenforene disse barna med foreldrene (IRIN 2007a).

1.6.3 Ulovlig adopsjon

Lokale menneskerettighetsgrupper, inkludert National Child Rights Observation Group (NACROG), har rapportert at flere barnehjem har vært involvert i ulovlig adopsjon av mindreårige til utlandet, noe som går fram i en nyhetsmelding fra IRIN News:

Liberian children are being sold for adoption in dubious circumstances and others are living in sub-standard orphanages, according to rights groups in the West African nation.

Some institutions, while purporting to help orphans, are charging huge sums of money for adoptions, the National Child Rights Observation Group (NACROG), said in a report this week.

NACROG, comprising representatives of local and international NGOs, civil society, and several ministries, is asking the government to investigate three orphanages and calling for a halt to all adoptions from Liberia.

“There are enough facts also that orphanages are profiteering from this venture against the will of children,” NACROG head Jerolinmek Piah told IRIN. “Suspicion that most of these homes are involved with trafficking of children is very serious and thus demands an investigation....From our findings thus far, most of the adoption homes are agents and or facilitators of child trafficking.” (IRIN 2006b.)

UNMILs David Moussa Ntambara bekreftet til Landinfo under et møte i Monrovia i september 2007 at flere barnehjem ”rekrutterer” barn for å rettferdiggjøre tilskudd fra myndighetene, og at det dessuten er et stort problem med illegal adopsjon av barn til USA.⁷ Han forklarte at navnene på barna endres slik at de blir vanskelige å spore. I tillegg skjer ”rekrutteringen” ofte med foreldrenes samtykke, fordi de håper at barn som ender i USA kan innebære et framtidig brohode ut. Det later imidlertid til at de ikke er klar over at de vanskelig vil kunne klare å spore opp barna, eller at barna vil kunne spore opp dem.

⁷ Ntambara mente selv å ha sett om lag 25 barn på veg til USA bare på én flight ut av Monrovia.

2. KVINNERS SITUASJON

Holdningskampanje mot kvinnemishandling, Monrovia (foto: Geir Skogseth).

Landinfo hadde et møte med Deweh Gray, leder av Association of Female Lawyers of Liberia (AFELL), i Monrovia i september 2007. Hun framhevet følgende viktige temaer i forhold til kvinners situasjon i Liberia:

- Vold mot kvinner, både i hjemmet og ellers i samfunnet
- Voldtekt
- Muligheten for beskyttelse mot kjønnsrelatert forfølgelse
- Kjønnslemlestelse⁸
- Stigmatisering av ”krigshustruer” (war wives), altså kvinner som hadde forhold til stridende under borgerkrigen
- Kvinners tilgang på helsetjenester og utdanning

De fleste kilder Landinfo hadde møter med i Liberia understreket de samme temaene som problematiske i forhold til kvinners situasjon i landet.

⁸ Informasjon om kjønnslemlestelse i Liberia er samlet i et eget dokument, Landinfo 2008.

2.1 VOLD MOT KVINNER

Vold mot kvinner er svært utbredt. Crisis Group beskriver problemet på denne måten:

Gender-based violence continues to plague communities around the country, and women are without recourse to justice. [...] women described abuse cases that should have been criminal matters for the police and the statutory courts but said they felt recourse to the chiefs, however fruitless, was their only option.

[...]Domestic violence is another widespread crime that remains in the shadows. Crisis Group spoke with police, human rights officers, town chiefs, IDP camp managers, and ordinary men and women who expressed concern over its significant increase. Community members often view domestic violence as an internal community issue, not a crime, and bring cases that cannot be solved at the family level to the chiefs for resolution. (Crisis Group 2006:14-15.)

Amerikanske myndigheter opplyser også at vold mot kvinner er vanlig, og at myndighetene i Liberia foreløpig ikke har tatt nevneverdig tak i problemet.⁹

Også UNMILs arbeid fokuserer på kvinners rettigheter. Dette kommer fram i de jevnlig rapportene til FNs høykommisær om situasjonen i Liberia.¹⁰

Flyktninghjelpens Susan Heintz opplyste i møte med Landinfo i Ganta i september 2007 at kjønnsbasert vold er det desidert viktigste temaet i rapportene Flyktninghjelpens monitoreringsteam sender inn. Hendelsene som blir rapportert inn er overveiende svært ekstreme tilfeller av vold mot voksne kvinner og voldtekt av jentebarn, mens voldtekt og mindre ekstrem vold av kvinner i betydelig mindre grad blir nevnt i rapportene. Heintz understreket at dette antakelig innebærer en betydelig underrapportering av voldtekt mot voksne kvinner og voldsbruk mot kvinner som oppfattes som ”normal” av lokalbefolkningen. Hun mente det var påkrevet med utstrakt bevisstgjøringsarbeid i befolkningen for å endre holdningene på dette feltet. Heintz mente slikt arbeid med hell burde rettes mot de eldste i landsbyene for å endre deres holdninger, fordi disse har stor innflytelse på folks holdninger generelt. Dette kunne suppleres med en mediekampanje og tilbud om juridisk hjelp til ofre for kjønnsrelatert vold.

2.2 VOLDTEKT

2.2.1 Seksualisert vold mot kvinner under borgerkrigen

I mange krigssoner i verden har kvinner etter at krigen er over slitt med stigmatisering og fordømmelse fra omgivelsene etter å ha blitt utsatt for seksualisert vold. Den svenske antropologen Mats Utas har pekt på at slik fordømmelse ikke er allmenn i Liberia:

⁹ Se US State Department 2007:seksjon 5.

¹⁰ Se UN Secretary General 2005:15, UN Secretary General 2006a:7, UN Secretary General 2006b:7-8 og 11-12.

Indeed many women were tragically excluded from their families and social networks due to being subjected to sexual abuse and rape, although it is important to emphasise that more often than not, husbands or parents chose to accept what occurred. [...] As rape was not an isolated occurrence during the war, but rather something that happened to all families and social networks, Liberians have generally chosen to accept it as a heritage of the conflict and thus something to deal with in the public process of reconciliation and healing in the nation. It is sometimes suggested that the large amount of girls raped during the war is a reason that individual women will be mentally able to leave a rape assault behind. An inclusive mode in society will largely help to purge the wounds of rape victims. [...] The fact that many girls do not hide their personal experiences of rape, suggests that rape is not as stigmatised in war and post-war Liberia as it was in the pre-war setting. (Utas 2003:218-219.)

Informasjonsplakat for voldtektsofre, New Kru Town nord i Monrovia (foto: Geir Skogseth).

2.2.2 Situasjonen etter borgerkrigen

Crisis Group opplyser også at voldtekt var et utbredt problem under den væpnede konflikten, men understreker at situasjonen fremdeles er svært ille:

[...] several women told the Crisis Group researchers that women were indeed routinely physically abused, rape and sexual assault remained serious problems, and young men accused of assaulting women refused to be subjected to chiefly authority.

[...] Community members often view rape and other sexual violence as matters to be settled privately, outside the judicial system. The Buchanan city magistrate said only three rape cases were filed in his court in 2005. In two towns 30 minutes outside Buchanan, with a combined population over 1,300 people, residents and chiefs asserted rape simply did not occur. The Kakata magistrates court receives reports of only three or four rape cases per year, a shockingly low number since Margibi County has one of the highest incidents of rape in the country. The social stigma attached to rape and sexual violence is so great that the crimes are routinely underreported. That they rarely are publicly adjudicated strengthens the belief they are not real crimes.

[...] In November 2005, four incidents were reported incidents within a week in Bomi and Grand Cape Mount Counties, all of children under twelve. In 2005 a six-month old was reported raped in Banga, Margibi County. The National Child Rights Observation Group documented 48 child rapes in 2005 in eight counties, including seven gang rapes in Monrovia. (Crisis Group 2006:15.)

Crisis Group peker på den reviderte straffebestemmelsen om voldtekt som et stort skritt framover – formelt sett – for liberianske kvinner:

On the initiative of the Association of Female Lawyers of Liberia (AFELL), the transitional legislature adopted a progressive law in December 2005, which came into force in February 2006. It is landmark legislation in the fight to end gender-based violence but still faces numerous implementation hurdles, including the lack of funds for broad dissemination and community sensitisation programs.

AFELL began drafting the bill in 2003, against the backdrop of the war's rampant gender-based violence. During the months of intense fighting preceding the departure of Charles Taylor, gang rapes increased dramatically, with reports of the rape of children as young as eight-months and of combatants using gun butts on women and fingers on infants. The draft bill sought to strengthen and expand the definition of rape beyond penile penetration in order to fully encompass the horrors of the act.

The new law makes the more extreme forms of rape a non-bailable offence; raises the age limit for statutory rape to seventeen; and notes that rape is not limited to females. Proposals to recognise marital rape and to include a possible death penalty for gang rape were dropped during legislative hearings. The drafters produced radio programs on the bill, held a public forum in Monrovia that included representatives from Bong and Bomi Counties, and opened the dialogue up to the international community in Liberia.

Despite the unfortunate removal of the spousal rape provision and the failure to make rape a non-bailable offence in all circumstances, passage of the law was a defining moment for women's rights in Liberia. (Crisis Group 2006:14.)

Amerikanske myndigheter refererer også til det nye lovverket i sin årlige menneskerettighetsrapport for 2006, men peker på at få hittil er blitt straffeforfulgt:

The law provides sentences for rapists ranging from seven years' to life imprisonment; accused rapists are ineligible for bail. However, the government did not effectively enforce the law. The law does not specifically criminalize spousal rape. The number of reported rapes increased during the year; however, the stigma of rape contributed to the pervasiveness of out-of-court settlements and obstructed prosecution of cases. Inefficiency in the justice system also prohibited timely prosecution of cases.

Some local NGOs pushed for prosecution of rape cases or provided lawyers to indigent victims. On September 27, the WCPS reported that of the approximately 600 cases of sexual exploitation and abuse it received during the year, 10 were prosecuted and few resulted in convictions. (US State Department 2007:seksjon 5.)

UNHCRs stedlige representant i Liberia uttalte til Landinfo under et møte i september 2007 at de ulike FN-organisasjonene som arbeider i landet er svært opptatt av seksualisert vold mot kvinner, ikke minst tilgangen på medisinsk og psykososial bistand til ofre for seksualisert vold.

UNMIL rapporterer også at selv med innføring av nytt lovverk mot voldtekt, så er det få saker som blir anmeldt og havner i rettsapparatet. I en rapport fra UNMIL finnes også informasjon om en rekke saker som er blitt anmeldt, men hvor det nye regelverket ikke er blitt fulgt. Dette skyldes både feil gjort av myndighetene, press mot ofrene om å ordne opp i forholdet utenfor rettsapparatet, feil bruk av lovverket og tilfeller av korrupsjon (UNMIL 2006a:21-25). Ofrene er mindreårige i flere av sakene som er referert.

IRIN har pekt på at rettsapparatet er en flaskehals, også i de voldtektssaker som faktisk blir sak:

According to some government prosecutors, there are so many rape cases before the Monrovia courts that special courts need to be set up to clear the backlog. "Sometimes there are delays in trying cases, especially rape, and we agreed that in order to relieve the current courts of huge cases, there is need to create at least a fast-track court to try rape cases," government Chief Prosecutor Tiawon Gongloe said. (IRIN 2006d.)

Deweh Gray, leder av Association of Female Lawyers of Liberia (AFELL), bekreftet dette synet, og påpekte at det i tillegg finnes en rekke andre utfordringer innenfor rettsapparatet:

- Det er et problem med stigmatisering knyttet til voldtektssaker som går for domstolene, hvor kvinnene opplever fokuset på egen atferd osv som en belastning.
- Det er utbredt at selv dommere ikke har kjennskap til at lovverket rundt voldtekt er kraftig endret.

AFELL bistår voldtekts ofre med fri rettshjelp, noe som er viktig særlig for fattige. De gir også noe økonomisk bistand til transport, dekning av inntektstap i forbindelse med rettsaker, osv. Gray påpekte at det er viktig å gjøre grundige undersøkelser i sakene så de holder i retten, og at AFELL forsøker å unngå svake saker som kan føre til tap. Innhenting av bevismateriale er viktig, og det kan være en utfordring fordi få kvinner for eksempel er klar over at de må undersøkes medisinsk før de vasker seg.

AFELL er skeptiske til kompromissdommer, fordi dette sender et signal om straffefrihet til gjerningsmenn og potensielle gjerningsmenn. Dessverre finnes ikke skikkelige tall på hvor mange saker som kommer for rettsapparatet, og heller ingen oversikt over hva som er grunnen til at ulike saker ikke gjør det.

Gray opplyste at det i løpet av høsten 2007-vinteren 2008 vil åpne en spesialdomstol i Monrovia med ansvar for voldtektssaker. Der vil sakene gå bak lukkede dører for å hindre stigmatisering av ofrene, og spesialdomstolen vil være åpen hele året, ikke bare 42 arbeidsdager i kvartalet.

Gray fortalte at selv med det nye lovverket er voldtektstallene stigende, fordi rapportering og anmeldelse av voldtekter skjer oftere enn før grunnet bedre bevissthet. Samtidig er det fremdeles mange som ikke tør å rapportere/anmelde voldtekt av frykt for hevn fra gjerningsmennene. Hun understreket at politiet i Monrovia har egne enheter med ansvar for kvinner og barn, og at det er opprettet tredivetilsvarende enheter ute i fylkene.¹¹

I tillegg til utfordringene innenfor politiet og rettsapparatet, mangler kvinner fremdeles oversikt over hvilke rettigheter de har og hvor de kan henvende seg hvis de blir utsatt for voldtekt og seksualisert vold. Kvinner må dermed bevisstgjøres om egne rettigheter. Samtidig er det en utfordring å endre holdningene hos menn i samfunnet generelt, og det gjenstår mye bevisstgjøringsarbeid overfor politiet, advokater og dommere.

AFELL forsøker å påvirke myndighetene til å inkludere informasjon om voldtekt og lovverket rundt det i skolepensum. Foreløpig er det bare frivillige organisasjoner som driver bevisstgjøringsarbeid rettet mot barn og ungdom. Gray understreket dessuten at seksuell utnyttelse er et viktig tema, men det må gjøres klart at det er noe annet enn voldtekt.

2.3 TVANGSEKTESKAP

Flyktninghjelpens Susan Heintz og Francis Paasewe opplyste at tvangsekteskap ikke er uvanlig i Liberia, særlig på landsbygda. De fortalte at avtaler om ekteskap ofte blir inngått med jenters foreldre mens jentene ennå er små. Fattigdom er en viktig faktor i dette: Menn betaler brudepris, og jentenes familier tvinger dem til å si ja fordi de trenger inntekten brudeprisen innebærer. Siden menn juridisk sett kan ha flere hustruer, er det at en mann er gift fra før ingen hindring for å ta en ny ektefelle.

Heintz og Paasewe opplyste at når en ung kvinne motsetter seg tvangsekteskap, unngår hun det som oftest. Imidlertid resulterer det som regel også i at hun blir kastet ut hjemmefra. Og siden hun alltid vil ha behov for å ha en mann for beskyttelse, blir hun dermed tvunget til å gå inn i et forhold eller gifte seg med en annen mann. Å leve alene er ikke noe reelt alternativ, fordi hun da vil være uten nettverk eller nødvendig tilgang på beskyttelse mot andre menn.

¹¹ Unni Lange i Flyktninghjelpen opplyste imidlertid at politiet i Tubmanburg i Bomi fylke refererte til den nye fløyen på politistasjonen der som "den nye politistasjonen", og underkommuniserte eller overså at bygningen er øremerket enheten som skal jobbe for kvinners og barns rettigheter. Dette er en indikasjon på at det fremdeles gjenstår mye når det gjelder holdningsarbeid i politiet rundt denne tematikken.

2.4 KVINNERS MULIGHET TIL Å SKAFFE SEG BESKYTTELSE MOT OVERGREP

Som nevnt ovenfor, er det opprettet egne enheter innenfor politiet hvor kvinner skal kunne henvende seg. Videre skoleres politifolk i lovverket som skal beskytte kvinner mot overgrep. Samtidig går det også fram av uttalelser fra Landinfos samtalepartnere i Liberia i september 2007 (Flyktningshjelpen og UNHCR, blant andre) at det fremdeles gjenstår mye arbeid før politiet i praksis kan yte den beskyttelsen mange liberianske kvinner trenger mot vold. Fremdeles er det mange politifolk som mener vold mot kvinner er et privat anliggende, og holdningen at menn har ”rett” til å irettesette og straffe kvinner (både ektefeller og kvinnelige slektninger) stikker dypt hos befolkningen generelt. Lokale kvinneorganisasjoner som AFELL, internasjonale bistandsorganisasjoner og relevante FN-organisasjoner vil trolig kunne gi kvinner som søker beskyttelse mot overgrep fra slektninger eller andre en viss bistand. Tilbudet om hjelp er imidlertid ganske begrenset i forhold til det store behovet. Leger uten grenser driver voldtekstmottak flere steder i Monrovia.

Landinfo har ikke funnet informasjon som tilsier at det finnes krisesentre eller lignende institusjoner i Liberia.

3. REFERANSER

Skriftlige kilder

- AMNESTY, 2004. *Liberia – The Promises of Peace for 21,000 Child Soldiers*. London: Amnesty International, 17. mai. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/report/info/AFR34/006/2004> [nedlastet 09.01.2008].
- BBC, 2001. Liberia's president brandishes the rod. London: *BBC News*, 9. november. Tilgjengelig fra <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1647852.stm> [nedlastet 09.01.2008].
- BØÅS, MORTEN & ANNE HATLØY, 2006. *After the 'Storm' – Economic activities among returning youths. The case of Voinjama*. Oslo: Fafo. Tilgjengelig fra <http://fafo.no/pub/rapp/523/523.pdf> [nedlastet 09.01.2008].
- CHAUVEAU, JEAN-PIERRE & KOFFI SAMUEL BOBO, 2003. La situation de guerre dans l'arène villageoise. Un exemple dans le Centre-Ouest ivoirien. *Politique Africaine* 89, mars, s12-32.
- CRISIS GROUP, 2006. *Liberia: Resurrecting the Justice System*. Brussel: Crisis Group, 6. april. Tilgjengelig fra http://www.crisisgroup.org/library/documents/africa/west_africa/107_liberia_resurrecting_the_justice_system.pdf [nedlastet 09.01.2008].
- HRW, 2004. *How to Fight, How to Kill: Child Soldiers in Liberia*. New York: Human Rights Watch, 2. februar. Tilgjengelig fra <http://hrw.org/reports/2004/liberia0204/liberia0204.pdf> [nedlastet 09.01.2008].
- HRW, 2005. *Youth, Poverty and Blood – The Lethal Legacy of West Africa's Regional Warriors*. New York: Human Rights Watch, 13. april. Tilgjengelig fra <http://hrw.org/reports/2005/westafrica0405/westafrica0405.pdf> [nedlastet 09.01.2008].
- IRIN, 2006a. LIBERIA: Sexual abuse of children still rampant, report says. Monrovia: *IRIN News*, 22. februar. Tilgjengelig fra <http://irinnews.org/report.asp?ReportID=51861> [nedlastet 09.01.2008].
- IRIN, 2006b. LIBERIA: Orphanages accused of child trafficking. Monrovia: *IRIN News*, 24. februar. Tilgjengelig fra <http://irinnews.org/report.aspx?reportid=58262> [nedlastet 09.01.2008].
- IRIN, 2006c. LIBERIA: Two out of three orphanages are illegal and will be closed, says govt. Monrovia: *IRIN News*, 24. mars. Tilgjengelig fra <http://irinnews.org/report.aspx?reportid=58546> [nedlastet 09.01.2008].
- IRIN, 2006d. LIBERIA: Too few judges, too many cases snag rule of law. Monrovia: *IRIN News*, 28. juni. Tilgjengelig fra <http://irinnews.org/report.aspx?reportid=59494> [nedlastet 09.01.2008].

- IRIN, 2007a. LIBERIA: Some fake orphans reunify with their parents. Monrovia: *IRIN News*, 7. august. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=73620> [nedlastet 09.01.2008].
- IRIN, 2007b. LIBERIA: Go to school or go to jail. Monrovia: *IRIN News*, 21. september. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=74422> [nedlastet 09.01.2008].
- LANDINFO, 2008. *Temanotat – Kjønnsløstelse av kvinner i Liberia og Sierra Leone*. Oslo: Landinfo, 1. februar. Tilgjengelig fra <http://www.landinfo.no>.
- OCHA, 2007. *Liberia 2007 Common Humanitarian Action Plan*. Monrovia: UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 12. februar. Tilgjengelig fra [http://ochadms.unog.ch/quickplace/cap/main.nsf/h_Index/CHAP_2007_Liberia/\\$FILE/CHAP_2007_Liberia_SCREEN.pdf?OpenElement](http://ochadms.unog.ch/quickplace/cap/main.nsf/h_Index/CHAP_2007_Liberia/$FILE/CHAP_2007_Liberia_SCREEN.pdf?OpenElement) [nedlastet 09.01.2008].
- RICHARDS, PAUL, 1998. *Fighting for the Rain Forest – War, Youth & Resources in Sierra Leone (2nd ed.)*. Oxford: James Currey.
- UNICEF, 2005. *400,000 Liberian children receive school supplies from UNICEF*. Monrovia: UNICEF, 2. desember. Tilgjengelig fra http://www.unicef.org/infobycountry/liberia_30295.html [nedlastet 09.01.2008].
- UNICEF, 2006. *Liberia to Launch Girls' Education National Policy*. Monrovia: UNICEF, 17. april. Tilgjengelig fra http://www.unicef.org/media/media_33392.html [nedlastet 09.01.2008].
- UNMIL, 2006a. *Human Rights and Protection Section – Bi-Monthly Report October-November 2005*. Monrovia: UNMIL, januar. Tilgjengelig fra <http://unmil.org/content.asp?ccat=humanrights> [nedlastet 09.01.2008].
- UNMIL, 2006b. *Human Rights and Protection Section – Quarterly Report February-April 2006*. Monrovia: UNMIL, juli. Tilgjengelig fra <http://unmil.org/content.asp?ccat=humanrights> [nedlastet 09.01.2008].
- UN SECRETARY GENERAL, 2006a. *Tenth progress report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Liberia*. New York: UN Security Council, 14. mars. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep06.htm> [nedlastet 09.01.2008].
- UN SECRETARY GENERAL, 2006b. *Eleventh progress report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Liberia*. New York: UN Security Council, 9. juni. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep06.htm> [nedlastet 09.01.2008].

- UN SECRETARY GENERAL, 2007a. *Fourteenth progress report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Liberia*. New York: UN Security Council, 14. mars. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep07.htm> [nedlastet 09.01.2008].
- UN SECRETARY GENERAL, 2007b. *Fifteenth progress report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Liberia*. New York: UN Security Council, 8. august. Tilgjengelig fra <http://unmil.org/documents.asp> [nedlastet 09.01.2008].
- US STATE DEPARTMENT, 2006. *Country Reports on Human Rights Practices – Liberia 2005*. Washington: US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 8. mars. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2005/61577.htm> [nedlastet 09.01.2008].
- US STATE DEPARTMENT, 2007. *Country Reports on Human Rights Practices – Liberia 2006*. Washington: US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 6. mars. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78742.htm> [nedlastet 09.01.2008].
- UTAS, MATS, 2003. *Sweet Battlefields: Youth and the Liberian Civil War*. PhD-avhandling. Universitetet i Uppsala. Tilgjengelig fra <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-3483> [nedlastet 09.01.2008].

Samtalepartnere – møter i Liberia 6.-15. september 2007

- AFELL (Association of Female Lawyers of Liberia) – Cllr. Deweh Gray
- Bureau of Immigration – Chris Massaquoi, Commissioner
- Flyktninghjelpen (NRC – Norwegian Refugee Council)
 - Monrovia: Carsten Hansen, stedlig representant; Monika Olsen; Francis Paasewe
 - Tubmanburg: Unni Lange; lokal stab
 - Ganta: Susan Heintz
- JPC (Catholic Justice and Peace Commission) – Cllr. Augustine Toe
- LRRRC (Liberia Refugee Repatriation and Resettlement Committee) – John Saah Nyumah og stab
- Mercy Ships – Solfrid Quist
- UNHCR – Sharon Cooper, Senior Protection Officer
- UNMIL – David Moussa Ntambara, Child Protection Advisor